

Petter Jakobsson

Diakonin behöver vara tvåspråkig - och tala både teologins och de mänskliga rättigheternas språk.

Kyrkornas Världsråd och Act Alliance har skrivit ett gemensamt studiedokument, *Called to Transformation - Ecumenical Diakonia*. Det bygger på ett samtal om de egna kristna rötternas betydelse för ett uthålligt engagemang för de utsatta i världen. Dessa samtal om att möta Guds kallelse kan också föras i en svensk lokal kontext, mellan en församling och en professionell diakonal organisation skriver här Petter Jakobsson.

I samband med Kyrkornas världsråds generalförsamling i Karlsruhe 2022 presenterades studiedokumentet *Called to Transformation - Ecumenical Diakonia*. Bland de dokument och rapporter som presenterades är detta det enda som har Kyrkornas världsråd (KV) och ACT-Alliance¹ som gemensam avsändare. Dokumentet har skapats under en lång process som började redan 2014. Det första målet var att klargöra relationen mellan kyrkorna och *specialized ministries*² d.v.s. de organisationer eller *agencies* som med bas i kyrkor och med kristen identitet, driver socialt arbete eller utvecklings-samarbete. Under generalförsamlingen 2022 genomfördes en serie med *ekumeniska dialoger* varav *Called to transformation* var föremål för en. En sammanfattning av dessa samtal har överlämnats till KV:s centralkommitté för att inkorporeras i arbetet framöver.

I Sverige ingår Svenska kyrkan och Ekuumeniakyrkan i Kyrkornas världsråd. Act Svenska kyrkan och Diakonia ingår i Act Alliansen. Jag har valt att använda det engelska begreppet *agencies* när jag syftar på trosbaserade organisationer som inte är kyrkor, men som arbetar med internationellt utvecklingssamarbete. Ofta med sekulära givare. Act Svenska Kyrkan och Diakonia men också PMU eller Erikshjälpen är exempel på denna typ av organisationer.

Rapporten består av tio kapitel med

fokus på bland annat den ekumeniska diakonins historia, teologisk reflektion, skillnader i synen på diakoni mellan olika kyrkofamiljer, skillnader i diakonins praktik och utmaningar mellan olika regioner i världen och naturligtvis ett framåtblickande avslutande kapitel. Dessutom finns ett tillägg som berör kyrkornas diakonala respons till Covid-19.

Intressanta spänningsfält?

Rapporten rör sig i flera olika dynamiska spänningsfält, vilket gör den relevant för den svenska kontexten:

- Mellan det som är församlings- eller samfundsbaserat uthålligt diakonalt engagemang och det som är organisationer/*agencies* professionella engagemang.
- Mellan diakonins teologi och diakonins praxis.

- Mellan diakoni och sociala tjänster. Dokumentet söker synergier i dessa spänningsfält och har som syfte att ”forma dialogen och samarbete mellan kyrkor, ekumeniska samarbetspartners och KV”.³

Ett annat sätt att visa på dokumentets relevans är den omvärldsbevakning som beskriver den kontext där dokumentet ska läsas och användas: förändrad syn på utvecklingssamarbete, minskat demokratiskt utrymme, ökande nationalism, diskussionen om ”religion-och-utveckling”, krig, sociala orättvisor, klimatkris osv.

Det är två intressenter, med samma rötter, men med olika identiteter och olika uppdrag som ligger bakom texten. Det syns att texten vill göra olika saker för kyrkorna, representerade av KV, och *agencies*, representerade av Act. Den vill bygga broar som för

”Det är två intressenter, med samma rötter, men med olika identiteter och olika uppdrag som ligger bakom texten.”

- Mellan ett rättighetsbaserat språk och ett teologiskt språk.
- Mellan det globala norr och det globala syd.
- Mellan det som är ideellt drivet och det som är professionellt drivet.

kyrkorna närmare en diakonal kallelse och en diakonal identitet och samtidigt föra *agencies* närmare ett teologiskt språk för att förstå sig själva.

Dokumentet är relevant för de största globala samtalen, som inom

KV och Act, men också i den lokala församlingens sökande efter ett genuint och hållbart engagemang i Guds mission. Dokumentet är relevant för varje organisation som har en kristen identitet samtidigt som man talar ett rättighetsbaserat språk i sitt dagliga arbete och varje samfund som söker en teologi för engagemang för världen. Det vill säga varje organisation som behöver vara tvåspråkig⁴ och samtidigt kunna tala både ett teologiskt språk och ett rättighetsspråk.

Val av perspektiv på läsningen

Det är naturligtvis möjligt att läsa dokumentet med olika teologiska glasögon och tolkningsmallar. Jag läser från perspektivet internationellt utvecklingssamarbete, det vi till vardags kallar bistånd, på kristen grund. Därför fokuserar jag på några få aspekter från det omfattande dokumentet:

- Dels behovet av, det som Svenska Missionsrådet kallar, *tvåspråkighet* – alltså förmågan att samtidigt tala ett rättighetsbaserat språk och ett teologiskt.
- Dels hur dokumentet är relevant i den nuvarande svenska kontexten med kristet baserade biståndsorganisationer, som är på väg in i en omförhandlad relation till staten och därmed måste förnya sin självförståelse.

Två komplexa begrepp: Ekumenik och Diakoni.

Ordet "ekumenik" är ett laddat ord, men i rapporten används det primärt för att beskriva avsändaren och en tänkt mottagare av texten. Dokumentet skrivs för de ekumeniska samtalen, främst inom KV:s sfär. Därför innehåller dokumentet mycket lite fördjupning eller resonemang kring ordet. Men det ges en utmanande öppning mot att *ekumenisk* kan tolkas som att det diakonala uppdraget gäller alla kristna, alla församlingar och alla samfund, som en integrerad del av lärjungaskapet.

Fördjupning av ordet "diakoni" får en mycket större plats i texten. Det är två aspekter av diakoni som syns

genom hela dokumentet. Först den teologiska förståelsen av begreppet som ser diakoni som en integrerad dimension av kyrkans identitet, natur och mission. Alltså diakoni som något kyrkan ÄR. Hur betydelsefulla olika kristet baserade organisationer

än är för att utföra diakonalt arbete på professionell bas, så kan diakonin aldrig helt outsourcas till dessa organisationer, utan att det skulle förändra kyrkans grundläggande identitet.⁵

I den fördjupande teologiska reflektionen förankras diakonin ytterligare i själva grunden för kyrkans existens. Där beskrivs diakoni ur ett trinitariskt perspektiv där kraften hämtas från Gud som Skaparen, Frälsaren och Befriaren och Livgivaren och Livsupphållaren. Diakonia relaterar till varje del av treenigheten.⁶

Det andra perspektivet handlar om diakoni som något kyrkan GÖR. Här visar dokumentet hur begreppet diakoni alltid påverkats av förändringar i omvärlden. Med basen i sin kallelse och en kristen analys av omvärlden har diakonin alltid svarat på världens behov. Under 1980-talet, till exempel i samband med KV:s generalförsamling i Vancouver 1983, formuleras ett nytt diakonalt paradigm. Detta är en respons på den polarisering mellan mission och bistånd man upplevt under de föregående årtiondena, men också en respons på ett förändrat politiskt läge i världen. Denna nya syn är ett exempel på hur diakonin förändrat sitt språkbruk i mötet med omvärlden, utan att förlora sin förankring i tron. Den nya paradigmerna sammanfattas i tre nyckelord som är ömsesidigt stöttande.⁷ Diakoni ska vara:

1 ecklesiologisk, alltså som ett uttryck för kyrkans identitet och kallelse, som en förlängning av natt-

vardsbordets delande av bröd och vin, som kyrkans djupaste identitet.

- 2 profetisk- alltså att med Guds kallelse och det skapelsegivna människovärdet som bas analysera och stå emot orättfärdiga strukturer

”Det andra perspektivet handlar om diakoni som något kyrkan GÖR.”

och grundorsaker till fattigdom. I ordet profetisk anas också begreppet rättighetsbaserad.

- 3 holistisk, det vill säga att se sitt uppdrag som en helhet och se människan som en materiell, social och andlig varelse.

Det intressanta är att redan för fyrtio år sedan adresserade KV de frågor som kristna utvecklingsorganisationer ställer sig själva nu. De tre orden ovan strävar alla efter att föra samman ett teologiskt språk och ett rättighetsbaserat språk, att se handling för rättvisa och värdighet som en integrerad del i kyrkans identitet. Det som idag är ett försök att med hjälp av fördjupad teologisk reflektion föra rättighetsbaserade organisationer tillbaka mot en kristen identitet, var för 40 år sedan ett försök att få kyrkorna att se och möta omvärldens behov. Den teologi som formulerades på 80-talet, för att öppna upp kyrkans engagemang, kan idag tjäna för att göra organisationer som söker sin identitet bättre rustade. Orden försöker vara broar, då som nu, men kan fortfarande missförstås.

Rättighetsbaserat och trosbaserat

Dokumentet beskriver diakonins unika ställning i att den på samma gång är rättighetsbaserad och trosbaserad.⁸ På så sätt ser dokumentet diakonin som bryggan mellan kyrkans engagemang och arbetet hos olika kristna organisationer/agencies. Genom hela dokumentet syns det att man vill se

det teologiska språket och det rättighetsbaserade språket som ömsesidigt stöttande, och förenade i begreppet diakoni. Dokumentet beskriver hur "tron ger både djup och passion till mänskliga rättigheter" och "Mänskliga rättigheter skärper trons blick, så att den strukturella synvinkeln på världen framgår".⁹ Vi är vana att se *rättighetsbaserat och trosbaserat* ordnade som två motstående poler. Dokumentet gör något annat av den polariteten och lyfter rättighetsperspektivet in i det teologiska eller diakonala språket:

"Att vara rättighetsbaserad syftar, å ena sidan, på den bibliska tanken på rättvisa och det profetiska arvet att avslöja systematiska orättvisor och att försvara de fattigas rättigheter. Å andra sidan syftar det på Mänskliga rättigheter och deras centrala roll i byggandet av ett rättfärdigt samhälle."¹⁰

Dokumentets historieskrivning visar att flera stora protestantiska kristna biståndsorganisationer under 60-, 70- och 80-talen präglades av sin statliga finansiering, kringgick de lokala kyrkliga strukturerna i mottagarländer och samtidigt tonade ner sin kristna identitet. Man kan beskriva det som att de tappade delar av sitt teologiska språk, och därmed sitt diakonala språk. Detta försvårade samarbetet med systerkyrkor i syd. Dokumentet beskriver hur Mekane Yesu-kyrkan i Etiopien redan 1972, inom Lutherska världsförbundet, ifrågasatte att kristna biståndsorganisationer separerade utvecklingsarbete och evangelisation. Denna spänning skulle sedan leva vidare ända till nutid. Tidigare i texten har jag beskrivit hur denna spänning bidrog till att formulera ett nytt diakonalt paradigm under 80-talet. Denna spänning finns kvar och uppdraget att skriva rapporten är ett resultat av att formulerades i en reell konflikt-situation där nationella Act-allianser och kyrkor/ekumeniska råd har haft svårt att finna samarbetsformer. Dokumentet är ett försök att ge språk för en dialog mellan kyrkor och *agencies*, även om spänningarna rör saker bortom teologi. Det handlar också

om organisationsstruktur, ekonomi, koloniala arv osv.

Tvåspråkighet

Svenska missionsrådet lyfter gärna behovet av tvåspråkighet, det vill säga förmågan att samtidigt tala ett trosbaserat språk och ett rättighetsbaserat språk. Det är tydligt att dokumentets ambition är att skapa just denna tvåspråkighet. Att dra samman de poler som glider från varandra och vända de processer som försvårar samarbeten mellan kyrkor och *agencies*. I stället för tvåspråkighet använder dokumentet begreppet *diakonalt språk*¹¹ alltså ett språk som rymmer både det rättighetsbaserade och det teologiska. Det finns mycket som visar på att ett rättighetsbaserat språk kan tränga undan ett trosbaserat språk, även om de som talar med varandra är trosbaserade organisationer eller t.o.m. kyrkor. Särskilt när det finns en sekulär givare som kräver ett sekulärt rättighetsbaserat språk är utmaningen stor för att behålla det trosbaserade språket. Oavsett om man talar om ett diakonalt språk eller tvåspråkighet så krävs det en medveten strategi för att det teologiska språket inte ska vika undan, en holistisk hållning försvåras och därmed samarbeten med andra trosbaserade aktörer bli lidande. "Det krävs en medveten ansträngning... att överbygga den sekulära tanken på utveckling med den teologiska förståelsen av att vara en del av Guds mission, att göra helt och förvandla."¹³

Hur landar dokumentet i den svenska kontexten

I Sverige anar vi nu en omförhandling av det kontrakt som rått mellan den svenska staten och de kristna biståndsorganisationerna som Act Svenska Kyrkan, PMU, Diakonia med flera. Detta informella, och ibland formella, kontrakt har påverkat hur dessa organisationer, av vilka somliga är skapade för att utgöra en brygga mellan kyrka och stat, har hanterat sina egna kristna identiteter. Medvetet eller omedvetet har det funnits en tendens hos dessa organisationer att tona ner sitt teologiska språk

till förmån för ett rättighetsbaserat språk. Även om denna utveckling inte alls gått så långt som de mest talföra kritikerna menat, har dessa organisationer förlorat delar av sin tvåspråkighet. Dessa och flera trosbaserade organisationer driver nu ett internt arbete för att utforska sin kristna identitet. Man söker, med dokumentets ord, ett diakonalt språk. Dokumentet har stor relevans i denna nyorientering där organisationer står i spänningsfältet mellan att ha en tydlig kristen identitet i sina grundvalar och samtidigt arbeta rättighetsbaserat, och utifrån detta återerövra ett diakonalt språk, eller bli tvåspråkiga.

Samma samtal som förs mellan till Act Alliansen och KV kan också föras på lokalt plan i en svensk kontext, tex mellan en församling och en professionell diakonal organisation. Stöttestenar, spänningsfält och synergier är i stort de samma.

Religion och utveckling har de senaste årtiondena dykt upp som ett akademiskt fält och ett ämne för diskussion inom "biståndsvärlden". Sekulära aktörer har visat ökat intresse sig för forskning och samtal om religionens betydelse för utveckling och trosbaserade organisationers unika bidrag till förändring. Detta har blivit ytterligare ett motiv för trosbaserade organisationer att utforska den egna relationen till sin teologiska grund.

Kairos

I dokumentets sista kapitel talas om att identifiera kairos-ögonblick, de tillfällen när tiden är mogen för förändring. Jag tror att dokumentet *Called to Transformation - Ecumenical Diakonia* kan ha ett mycket positivt inflytande på både svenska kyrkor och samfund och på de organisationer som verkar internationellt på kristen grund.

- Svenska missionsrådet planerar 25 oktober 2023 en samtalsdag "Missionens hjärta" där SMR:s och SKR:s gemensamma missionsteologiska arbetsgrupp kommer att leda ett samtal om dokumentet. Se SMR:s hemsida för detaljer!
- Under 2024 kommer SMR att till-

sammans med SKR producera samtalsguider till dokumentet med inriktning på organisationer inom SMR:s nätverk och präster, pastorer och diakoner under utbildning.

- 2025 är det hundra år efter det stora möte i Sverige som var en startpunkt för ekumeniskt samarbete som vi känner det idag. Det är också 1700 år sedan kyrkomötet i Nicea. Flera organisationer planerar att högtidlighålla dessa jubileer. SMR hoppas att dokumentet ska få en framträdande plats i dessa händelser.

PETTER JAKOBSSON

Rådgivare på Svenska Missionsrådet, pastor i Eumeniakyrkan.

Dokumentet finns att läsa på www.oikoumene.org/resources/publications/ecumenical-diakonia

Noter

1. Act Alliance bildades 2010 och är en av världens största aktörer för långsiktigt utvecklingsarbete, påverkansarbete, fattigdomsbekämpning, humanitärt arbete etc. De flesta medlemsorganisationerna har relationer till de kyrkor och samfund som ingår i Kyrkornas Världsråd. Man har arbete i mer än 120 länder. I Sverige ingår Act Svenska kyrkan och Diakonia i Act Alliance. Act Svenska kyrkan är Svenska kyrkans internationella bistånds- och utvecklingsverksamhet.
2. Called to Transformation - Ecumenical Diakonia s.7 *Specialized ministries* syftar inom Kyrkornas Världsråd på organisationer med en särskild status inom rådet. Begreppet kan översättas på flera olika sätt; sociala aktörer, organisationer med särskilda uppdrag etcetera. De är en definierad grupp av organisationer inom KVs nomenklatur. *Trosbaserade organisationer* är ett, vanligt använt, men ännu vidare begrepp som används för att beskriva många olika religiösa aktörer.
3. s.14 Petter Jakobsson översättning
4. Tvåspråkig syftar här på förmågan att kunna tala både på ett teologiskt färgat sätt och samtidigt baserat på ett sätt präglat av mänskliga rättigheter. Se SMR:s policy för religiös läskunnighet <https://www.smc.global/wp-content/uploads/documents/FEA163C9-1315-4357-B539-280CDFAF0199/document.pdf>
5. s.70
6. s.45
7. s.31-32
8. s. 16
9. s.70
10. s.16 Petter Jakobsson översättning
11. s.75
12. University of Birmingham. Religions and Development 2010. Research Summary WP 49.
13. s.34 Petter Jakobsson översättning

Nu finns SVENSK KYRKO TIDNING på nätet

Prenumerera endast digitalt **495 kr/år**

Nyteckning av prenumeration där digitalutgåva med nedladdningsbar app ingår till ordinarie pris **895 kr/år**

För mer information, se under fliken "Prenumeration" på www.svenskyrkotidning.se